

Aniek Smit, **'Mijn vader had een Afro!' Hoe Marokkaanse migranten in Nederland zich kleden sinds de jaren zestig** (Amsterdam: Aksant, 2011, 215 pp., ISBN 978 90 5260 391 9).

Op zondag 1 april 2012 vond in Gent het evenement *Gent Ongekend* plaats, een ontmoetingsdag waarop de inwoners van de stad aan de hand van onder meer dansvoorstellingen, tentoonstellingen, rondleidingen, culinaire activiteiten en allerlei workshops konden kennismaken met verschillende migrantenorganisaties actief in de omgeving. Bij die gelegenheid stonden in een cultureel centrum twee meisjes van een Marokkaanse vrouwenorganisatie achter een culinaire stand waar ze muntthee en heerlijke koekjes aanboden. Beide meisjes waren uitgedost in een kleurrijke *takchita*, een kledingstuk uit de Marokkaanse traditionele klederdracht. Nadat ze hun plicht hadden vervuld, trokken de meisjes zich terug in de kleedkamer en kwamen even later in de foyer tevoorschijn, ditmaal gekleed in een strakke skinny jeans en een trui, de gehakte schoenen droegen ze ook onder de *takchita*. Deze metamorfose in kledinggedrag zou een mooie casus kunnen zijn uit het boek van Aniek Smit.

In haar boek *Mijn vader had een Afro* analyseert de auteur het sociale gebruik van kleding bij Marokkanen in de periode 1965-2010. Het boek valt in twee delen uiteen. In het eerste deel is er een uitgebreide voorbeschouwing waarin de auteur aandacht schenkt aan de bespreking van de verschillende methodes die het verband tussen het kledinggedrag en het integratieproces behandelen. Nadien volgen reflecties over het theoretisch en historiografisch debat. Deel twee beslaat het eigen onderzoek waarin de analyse van het kledinggedrag aan bod komt. Aniek Smit doet dit aan de hand van 45 interviews met respondenten die onderverdeeld werden in drie historische categorieën: de eerste generatie, de tussengeneratie en de tweede generatie. De interviews werden aangevuld en geconfronteerd met fotomateriaal uit privécollecties en persfoto's. De privéfoto's zijn deels persoonlijke documenten van de respondenten zelf en deels afkomstig uit de collectie van het Historisch Beeldarchief Migranten. De interviews en het beeldmateriaal moeten duidelijkheid brengen over de centrale vraag in het boek, namelijk wat het kledinggedrag van Marokkaanse migranten zegt over hun identificatie met de eigen groep en met de Nederlandse samenleving en welk verband er kan worden gelegd met hun maatschappelijke positie. Het sociale gebruik van kleding maakt hier dus het onderwerp van analyse uit en niet de kleding op zich. Daarbij werd vooral gekeken naar de manier waarop kleding in beeld komt als *boundary marker*. De studie van het

kleedgedrag neemt de *New Assimilation Theory* van Richard Alba en Viktor Nee als inspiratie. Assimilatie wordt hier begrepen als een proces waarbij veranderingen langs de zijden van de migranten- en de dominante cultuur plaatsvinden als gevolg van *boundary blurring*. Terwijl de *NA-Theory* de nadruk legt op de structurele dimensie van het integratieproces onderzocht de auteur vooral de identificatiele dimensie van het kleedgedrag, namelijk welke factoren er binnen de identificatiele sfeer voor zorgen dat Marokkanen zich op een bepaalde manier gaan kleden. Deze benadering doet sterk denken aan de analyse van het taalgedrag uit de sociolinguïstiek. Voor de analyse van het verband tussen kleding en integratie doet Aniek Smit beroep op de theorie van Eicher waarin etnische kleding als een belangrijke variabele wordt genomen voor het meten van integratie. Daarnaast maakt zij gebruik van het werk van Lucassen, Feldman en Oltmer die in het kader van het integratieproces een typologie van mogelijke uitkomsten hebben opgesteld. Methodologisch gaat de auteur als volgt te werk: bespreking van de visuele bronnen, confrontatie met de interviews, toetsing aan het analyse-instrument en vervolgens de bespreking van de daaruit voortvloeiende resultaten.

En die resultaten zijn bijzonder genuanceerd. De auteur duidt om te beginnen zelf de mogelijke struikelblokken van een dergelijk onderzoek aan. Zo waarschuwt ze voor het geconstrueerd karakter van foto's, problematiseert de betrouwbaarheid van het geheugen en verwijst naar mogelijke redundantie door het interviewer-effect. Ze is zich er ook terdege van bewust dat het fotobestand niet op alle gebieden representatief is. Zo is het kleine aandeel vrouwen van de eerste generatie en jongens van de tweede generatie opvallend. Dit staat echter niet in de weg dat er een uitgebreid spectrum wordt geboden van persoonlijke, groeps- en contextvariabelen die aan de basis liggen van het veranderende kleedgedrag van Marokkanen. Deze variabelen worden evenwel niet gekwantificeerd, wat ook een onmogelijke opdracht lijkt. Men krijgt dus per generatie een pakket van diverse factoren die ten gronde liggen aan een bepaalde kledingstrategie, maar men kan onmogelijk zeggen welke factoren hoofdzaak en bijzaak zijn.

In deze studie analyseerde Aniek Smit ook foto's uit de privésfeer, wat een mooie aanvulling is op andere studies die zich veelal beperken tot het kleedgedrag in de publieke ruimte. De vraag of er een verband kan worden gelegd tussen kleedgedrag en integratie beantwoordt ze ontkennend. Hier gaat de auteur snel over de definiëring van integratie heen, die eigenlijk nergens expliciet en uitvoerig behandeld wordt. Ook de relatie met de *NA-theory* en het proces van *boundary blurring* blijft in het kader van het kleedgedrag onderbelicht. De meerwaarde van het zorgvuldig opgestelde *Mijn vader had een Afro* ligt dan ook in de bijzondere aandacht die uitgaat naar de zeer diverse oorzaken en contextvariabelen die aan de basis liggen van de veranderende kledingsstrategieën van Marokkanen in Nederland. Het is duidelijk dat die verder gaan dan de klassieke dichotomie tussen traditionalisme versus modernisme. Zo was een deel van de eerste generatie Marokkanen, voornamelijk afkomstig uit steden, reeds voor de migratie vertrouwd met het Europese kostuum en kleding uit het disco- en hippietijdperk. Het interpreteren van fotobestanden met betrekking tot deze groep moet dan ook met de

nodige voorzichtigheid gebeuren. Hier kan niet alleen sprake zijn van mogelijke *passing* aan de Nederlandse samenleving, het zou evengoed kunnen dat er gewoonweg een continuering is van hun kleedgedrag in het land van herkomst. Met de groei van de Marokkaanse gemeenschap in de jaren 1980 en 1990 werd bijvoorbeeld de sociale controle en de daarbij horende roddelcultuur in bepaalde buurten een belangrijke factor in het kleedgedrag van vrouwen. Het belang van de context wordt dan weer duidelijk geïllustreerd door de tweede generatie. Zij gaan zeer flexibel om met kledingsstijlen en kunnen afhankelijk van de situatie opteren voor traditionele kleding, bijvoorbeeld tijdens een trouwfeest, of deze juist afwerpen eens ze het publieke domein willen betreden. Zij worden in tegenstelling tot de vroegere generaties steeds minder beïnvloed door het land van herkomst en lijken zich meer en meer te richten tot de modetrends in een Nederlandse context.

Dit veranderende kleedgedrag verklaart de auteur door *proximate* en *distal causes*. Het eerste behelst enerzijds persoonlijke kenmerken zoals leeftijd, opleidingsniveau, gezinssituatie, sociaaleconomische positie en anderzijds groepsvariabelen zoals religie, rolpatroon, generatie, buurt en sociale groep. Het tweede duidt op de invloed op het institutioneel niveau zoals discriminatie, publieke opinie en de socio-economische en culturele situatie in het her- en aankomstland. Om deze veranderingen of strategieën te duiden zijn interviews illustratief in het boek verwerkt. Op die manier geeft Aniek Smit een boeiend en genuanceerd beeld van het kleedgedrag van de Marokkanen in Nederland.

Karim Ettourki, KADOC-KU Leuven